

УДК 338.43:338.462

Нагуляк В.О.

*старший викладач кафедри менеджменту та управління проектами
Одеської державної академії будівництва та архітектури*

ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СЕРВІСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ

У статті розглянуто основні чинники, що впливають на ефективність аграрного виробництва. Досліджено залежність ефективності діяльності підприємств від кількості застосованих на певному етапі виробничого процесу ресурсів. Запропоновано використання комплексного підходу до оцінювання ефективності сервісного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: сервісне забезпечення, аграрний сервіс, послуги, виробничі ресурси, економічні показники, ефективність.

Нагуляк В.А. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СЕРВИСНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ОСНОВЕ КОМПЛЕКСНОГО ПОДХОДА

В статье рассмотрены основные факторы, влияющие на эффективность аграрного производства. Исследована зависимость эффективности деятельности предприятий от количества примененных на определенном этапе производственно-го процесса ресурсов. Предложено использование комплексного подхода к оценке эффективности сервисного обеспечения сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: сервисное обеспечение, аграрный сервис, услуги, производственные ресурсы, экономические показатели, эффективность.

Nagulyak V.A. DETERMINATION OF EFFICIENCY OF THE AGRICULTURAL SERVICE WITH THE COMPREHENSIVE APPROACH

The article considered the main factors influencing the efficiency of agricultural production. The dependence of the amount resources applied at a certain stage of production on the efficiency of the enterprises is investigated. The comprehensive approach for evaluating the efficiency of the service providing agricultural enterprises is proposed.

Keywords: service-providing, agricultural service, services, production resources, economic indicators, efficiency.

Постановка проблеми. Недостатня розробка організаційно-економічної бази розвитку і функціонування системи забезпечення аграрними послугами, використання наявного потенціалу існуючих сервісних підприємств, недосконалість механізму економічних відносин учасників ринку виробничих послуг АПК негативно відображаються на результатах діяльності підприємств, стримують науково-технічний розвиток галузі. У зв'язку з цим постає проблема підвищення ефективності надання послуг аграрним підприємствам. Розробка теоретико-методологічних основ підвищення ефективності сервісного забезпечення передбачає з'ясування сутності безпосередньо категорії ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість авторів, таких як Андрійчук В.Г., Вихор Н.В., Мацибора В.І., Руснак П.П., Борщевський П.П., Чернюк Л.Г., Шмаглій О.Б. [1; 2; 3], які досліджували цю проблему, дійшли спільної думки, що економічну ефективність неможливо висвітлювати, з одного боку, в розриві з результатами, або загальним ефектом виробництва, а з іншого – у відриві від обсягу ресурсів, які залучаються у виробничий процес.

Тарасенко Г.С. наводить більш глибоке тлумачення ефективності суспільного виробництва як «здатність певної кількості та якості виробничих ресурсів і витрат забезпечити більший чи менший результат у відповідності з метою виробництва» [4, с. 75]. Тобто ефективність суспільного виробництва як економічна категорія характеризуються, з одного боку, якістю, соціально-економічною визначеністю і відображає специфіку суспільних відносин; з іншого – кількісно визначеністю, отже підлягає виміру.

Водночас такі дослідники, як Бойко В.І. та Лазня В.В., вважають, що головним критерієм ефективності виробництва є продуктивність праці [6]. У цьому визначенні викликає сумніви те, що показник продуктивності праці, хоч і важливий, але

відображає ефективність використання лише одного ресурсу виробництва. Останнє може бути більш ефективним лише при зменшенні сумарних витрат живої й уречевленої праці.

Ряд економістів розглядають ефективність як узагальнюючу економічну категорію, яка характеризує кінцевий результат певної виробничої діяльності і є виразом мети виробництва, розкриває кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва, живої та уречевленої праці. Іншим поширеним визначенням є таке: «ефективність виробництва – відносний показник, що характеризує результативність виробництва у зіставленні з використаними виробничими ресурсами».

Кількісна та якісна визначеність перебувають в єдності та виявляються в критеріях і показниках ефективності виробництва.

Ефективність, за Мочерним С.В., – це здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат [7, с. 240].

Таким чином, розглянуті вище теорії надають тлумачення категорії «ефективність» у загальному значенні або по відношенню до агропромислового виробництва в цілому, не зупиняючись на підсистемі сервісного забезпечення.

Постановка завдання. Метою статті є ідентифікація категорії «ефективність сервісного забезпечення аграрних підприємств» та обґрунтування доцільності використання комплексного підходу при її оцінюванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під економічною ефективністю господарчих заходів, як і будь-якою іншою, можна розуміти безрозмірний коефіцієнт, що визначається відношенням корисного ефекту від цих заходів до витрат на ці заходи, що забезпечили його отримання. Тобто, економічна

ефективність – це параметр економічної системи, що характеризує результативність її діяльності.

Ефективність є індикатором впливу на виробництво різноманітних факторів: соціально-економічних, технологічних, організаційних та інших. Виходячи з цього виділяють три її види:

а) технічну, коли результати залежать від вдосконалення техніки, технології, втілення різних новацій;

б) економічну, яка пов'язана безпосередньо з результатами роботи підприємств та їх окремих структурних підрозділів;

в) соціально-економічну, яка включає в себе задоволення потреб населення, умов праці, відповідність рівня розвитку виробничих відносин рівню розвитку виробничих сил.

Всі вказані види ефективності тісно пов'язані між собою і взаємно переплітаються, тому інколи їх дуже важко відокремити.

Окремо стоїть поняття «економічної оцінки використання» деякого виробничого ресурсу, технологічного процесу, тощо. Ця характеристика, як правило, передбачає комплекс економічних, технологічних, соціальних та інших показників ефективності.

Під економічним ефектом розуміють виражений у грошовій вартісній формі результат будь-яких дій, зокрема господарчих заходів.

До списку таких заходів входить: впровадження нової техніки, інвестиційний проект, укладення комерційної угоди, реалізація будь-якого господарського рішення, здійснення природоохоронних заходів, проведення соціальних заходів, поліпшення інфраструктури, формування культурних цінностей та ін.

Ефективність визначається відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва. Вона показує не сам результат, а те, якою ціною він був досягнутий. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат. Це, втім, не виключає використання і абсолютних значень вихідних параметрів.

Ефективність – це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами, причому при вимірюванні ефективності ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю (застосовувані ресурси), або частиною їх вартості у формі виробничих витрат (виробничо спожиті ресурси).

Економічна ефективність відображається через різні вартісні показники, які характеризують проміжні та кінцеві результати діяльності. Даний вид ефективності не відображає всієї специфіки відносин, що притаманні певній діяльності. Її критерій – мінімізація витрат або максимізація результатів.

Соціальна ефективність проявляється як результат впливу заходів економічного характеру на формування способу життя людини. Її критерій – задоволення потреб соціального характеру відповідно до ресурсів, що спрямовані на досягнення цих цілей.

На ефективність діяльності аграрних підприємств впливають агротехнологічні, організаційно-економічні, соціальні, екологічні, та інші чинники. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва формується під дією багатьох різноманітних факторів, які Петренко І.Я., Чужинов П.І. класифікували за: 1) ресурсами і затратами (трудомісткість, землемісткість, фондомісткість, матеріаломісткість);

2) основними напрямками формування (технологія, спеціалізація і концентрація, організація та оплата праці, науково-технічний прогрес та передовий досвід, госпрозрахунок, оренда); 3) рівнями господарювання (галузевий, внутрішньогосподарський) [8, с. 144].

У ринковому середовищі ефективність функціонування агросервісу слід вимірювати як за розміром одержаного прибутку, так і за тим, яка частка сумарних витрат аграрних підприємств припадає на одержані послуги. З одного боку, здійснення агросервісних послуг слугує підприємству додатковим джерелом грошових надходжень, а з іншого боку – чим менша частка витрат аграрних підприємств припадатиме на допоміжні та обслуговуючі роботи, тим більше в них буде можливостею вкладати кошти в основне виробництво. Тому аграрному підприємству важливо ефективно поєднувати внутрішньогосподарські ресурси щодо здійснення агросервісу та використання відповідних послуг зі сторони. Агросервісні підприємства повинні здійснювати обслуговуючу діяльність виходячи з пріоритету інтересів сільськогосподарських замовників, звільнюючи останніх від невластивих для них функцій, за умови, що їх виконання знижує економічну ефективність аграріїв.

Узагальнюючи вищевикладене, пропонуємо визначати ефективність аграрного сервісу як сукупність наступних блоків:

I. Економічний блок – визначає ефективність сервісного забезпечення опосередкованим методом, тобто через продуктивність та ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств певного економічного району.

II. Блок показників, що характеризують ефективність функціонування зовнішніх агросервісних служб (фінансові показники – оборотність, ліквідність, фондовіддача, рентабельність і т. д.). Найбільш поширена система оцінювання сервісного забезпечення.

III. Рівень задоволення потреб населення, створення додаткових робочих місць (як на агросервісних підприємствах, так і в підрозділах аграрного підприємств в результаті глибшої спеціалізації), відповідність сервісного забезпечення соціальним стандартам.

IV. Екологічна безпечність сервісного забезпечення – надає оцінку агросервісу з позиції наслідків хімізації та меліорації. Це показники родючості ґрунту: вміст поживних речовин, ємність вбирання, сума увібраних основ, реакція ґрунтового розчину, вміст гумусу; а також солонюватість, заболоченість земель.

Функціонування агропромислового виробництва, як і будь-якого іншого, відбувається за схемою «гроші-товар-гроші». Звідси цілком очевидним становиться взаємозв'язок між матеріально-технічним забезпеченням підприємства та прибутком від реалізованої продукції. Адже для того, щоб збільшити виробництво продукції та підвищити її якість, необхідно відповідне ресурсне забезпечення сільськогосподарського підприємства на всіх стадіях виробництва. У свою чергу, ефективна реалізація виробленої продукції надає можливість використовувати частку прибутку на закупівлю матеріальних та технічних засобів та організацію виробничих послуг самостійно або за допомогою сторонніх спеціалізованих організацій. Проблема консолідації виробничих систем та ефективності кожної окремо взятої підсистеми можна досліджувати у даному контексті. Процес матеріально-технічного забезпечення сільського господарства відбувається на основі таких маркетингових категорій: обмін (купівля-продаж), виробництво (об-

робіток ґрунту, агрохімічне та меліоративне забезпечення, зберігання та транспортування товару), сервіс (фінансовий, маркетинговий). На кожному етапі відбувається додавання вартості продукції і водночас збільшення витрат на неї. Доки рівень покриття витрат від здійснення того чи іншого виду сервісного забезпечення доцільний, має сенс реалізація відповідного сервісу. Це визначається економічними та екологічними нормативами. Ефективність системи визначається двома факторами: продуктивністю та ефективністю обміну. Ефективність являє собою величину від 0 до 1 та визначає, яка частина праці, що була затрачена, перетвориться на корисну. Якщо ефективність функціонування сільськогосподарського підприємства визначається його прибутком, тоді її можна представити у вигляді дробу, чисельник якого дорівнює сумі коштів, які можна було б отримати, якщо продати всю вироблену продукцію за оптимальною ціною (пересічення кривої попиту та пропозиції), а знаменник уявляє собою суму коштів, яку було затрачено на виробництво, закупівлю ресурсів, використання ресурсів, зберігання ресурсів та напівготової продукції, а також на оплату послуг сервісних організацій. У такому вигляді можна представити ефективність економічну. Дещо іншого характеру набуває ефективність технологічного процесу, коли основним завданням підприємства є налагодження технологічного процесу таким чином, щоб всі отримані ресурси перетворилися на готову продукцію, тобто коефіцієнт кореляції між ресурсом x_1, x_2, \dots, x_n та обсягом виробленої продукції v максимально наближався до 1. В цей перелік входить також такий ресурс, як робоча сила:

1. Стадія матеріально-технічного забезпечення та обслуговування сільськогосподарських товаровиробників.

2. Стадія найбільш ефективного перетворення виробничих ресурсів у готову продукцію.

3. Стадія ефективної реалізації виробленої продукції.

Звернемося до другої стадії виробництва – перетворення ресурсів у продукцію. У контексті вищевикладеного набуває чинності ствердження, що ефективність технологічного процесу правомірно можна обчислити, виходячи з кількості внесених ресурсів, а не з їхнього грошового еквіваленту:

$$Eff_{TechnologyProcess} = \frac{Q_{production}}{Q_{resources}}$$

Зведену ефективність всього технологічного процесу можна представити як додаток ефективності кожного етапу технологічного процесу:

$$Eff = Eff_1 * Eff_2 * \dots * Eff_n$$

Результати наукових пошуків вчених-аграріїв [9, с. 36] стверджують, що існуючі залежності у даній системі не описуються за допомогою лінійної залежності $y=ax$,

де y – кінцевий натуральний продукт,

a – показники питомої окупності кінцевим натуральним результатом одиниці матеріальних ресурсів;
 x – обсяги застосованих у процесі виробництва ресурсів.

Якщо досліджувати сукупність ресурсів, що витрачаються у процесі виробництва, як дещо абстрактне, не ставлячи обмеження кінцевою множиною типів ресурсів, то ефективність можна виразити через функцію виду $y=\ln(x)$,

де y – кінцевий натуральний продукт,

x – обсяги застосованих ресурсів на i -му етапі виробництва.

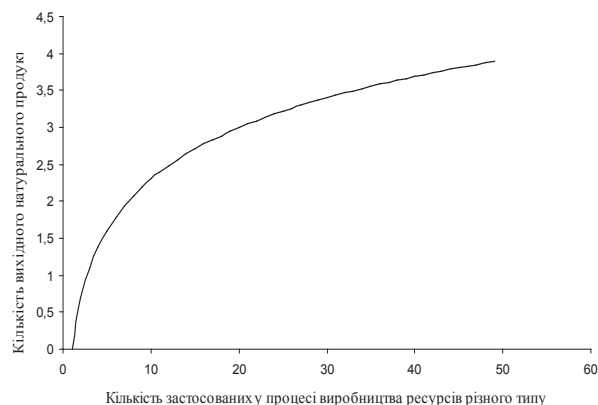

Рис. 1. Залежність ефективності виробництва від кількості застосованих на i -му етапі виробництва ресурсів різного типу (без обмеження кінцевою множиною ресурсів)

Коефіцієнт лінійності кривої (1) на кожному етапі виробництва визначає питому вагу технологічного етапу у виробництві: чим крутіше крива, тим важливіше етап. Таким чином, доданок перед ефективністю кожного технологічного процесу визначено. Тангенс куту нахилу визначає важливість етапу. Відповідно, ресурси на більш важливих етапах більш значимі, ніж інші.

Але якщо досліджувати залежність кількості виробленого продукту від кількості застосованого в аграрній сфері конкретного ресурсу деякого типу за інших рівних умов, то графік функції, що відображає залежність між результатом виробництва, буде мати такий вигляд (рис. 2).

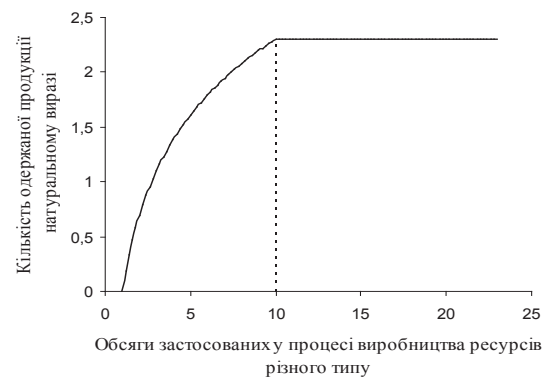

Рис. 2. Залежність кількості виробленого продукту від кількості застосованого в аграрному виробництві конкретного ресурсу деякого типу за інших рівних умов

Рис. 3. Ефективність використання ресурсу i -го типу на конкретному етапі виробництва

На зображеному графіку точка $x=10$ являє собою межу, критичну точку економічної та екологічної доцільності застосування ресурсів, коли кожна додаткова одиниця згідно з законом про спадаючу граничну користь.

Ефективність використання ресурсу i -го типу на конкретному етапі виробництва визначається залежністю, графік в загальному виді якої відображено на рис. 3.

Це складна функція зі внутрішніми умовами та перегинами. Крутизна кривих залежить від типу ресурсу, крутизна зросту кривої залежить від важливості ресурсу на даному технологічному етапі. Точка перегибу визначається обмеженістю інших ресурсів (наприклад, посівна площа – земля) і типом ресурсу, що використовується. При цьому крутизна другої частини кривої визначається ступеню шкідливого впливу надлишку виробничого ресурсу.

Висновки з проведеного дослідження. Вищевказана система оцінювання сервісного забезпечення аграрних підприємств на основі комплексного підходу, що включає як систему показників прибутковості ведення сільського господарства, так і соціальні та екологічні аспекти, дозволить надати правомірну оцінку системі забезпечення послугами аграрних товаровиробників з метою розроблення організаційних та управлінських заходів, що будуть спрямовані на поліпшення ситуації в агропромисловому комплексі країни в цілому.

УДК 331.101:658.7

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – К. : ІЗМН, 1996. – 512 с.
2. Мацибора В.І. Економіка сільського господарства : підручник / В.І. Мацибора. – К. : Вища шк., 1994. – С. 25-42.
3. Руснак П.П., Андрійчук В.Г., Ільєнко А.А. Економіка підприємства / П.П. Руснак, В.Г. Андрійчук, А.А. Ільєнко та ін. ; за ред. П.П. Руснака. – Біла Церква, 2003. – С. 5-29.
4. Борщевський П.П., Чернюк Л.Г., Шмаглій О.В. Підвищення ефективності розвитку і розміщення харчової промисловості / П.П. Борщевський, Л.Г. Чернюк, О.В. Шмаглій. – К. : Наук. думка, 1994. – 160 с.
5. Тарасенко Г. С. Эффективность сельскохозяйственного производства / Г. С. Тарасенко. – К. : Изд-во УСХА, 1991. – 210 с.
6. Бойко В.І., Лазня В.В. Про необхідність розвитку регіональних агропромислових формувань ринкового типу / В.І. Бойко // Економіка України. – 1996. – № 2. – С. 64-70.
7. Мочерний С.В. Економічна енциклопедія: В 3 т. Т. 1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 950 с.
8. Петренко И. Я. Экономика сельскохозяйственного производства / И. Я. Петренко, П. И. Чужинев. – Алма-Ата : Кайнар, 1992. – 560 с.
9. Мосіюк П.О. Економіка і організація аграрного сервісу / П.О. Мосіюк, О.В. Крисальний, В.А. Сердюк, С.І. Мельник та ін. За ред. П.О. Мосіюка. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 345 с.

Назаров Н.К.

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри менеджменту і бізнесу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця*

КОНФЛІКТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ: ВИЗНАЧЕННЯ, ПРИЧИНИ, ТИПИ

Проведено дослідження конфліктних явищ на підприємстві, визначено соціально-психологічну та економічну природу конфліктів. Здійснено аналіз економічної категорії «конфлікт», причин та умов виникнення конфлікту, підходів до його вирішення. Удосконалено типологію конфліктів на підприємстві.

Ключові слова: конфлікт, семантика поняття, підходи до вирішення, типологія, причини виникнення конфліктів.

Назаров Н.К. КОНФЛИКТЫ НА ПРЕДПРИЯТИИ: ОПРЕДЕЛЕНИЕ, ПРИЧИНЫ, ТИПЫ

Проведены исследования конфликтных явлений на предприятии, определена социально-психологическая и экономическая природа конфликтов. Осуществлен анализ экономической категории «конфликт», причин и условий возникновения конфликта, подходов к его решению. Усовершенствована типология конфликтов на предприятии.

Ключевые слова: конфликт, семантика понятия, подходы к решению, типология, причины возникновения конфликтов.

Nazarov N.K. CONFLICTS ON AN ENTERPRISE: DETERMINATION, REASONS, TYPES

The conducted research of the conflict phenomena in the enterprise, defined socio-psychological and economic nature of conflicts. The analysis of economic category «conflict», the causes and conditions of conflict, approaches to its solution is carried out. The typology of conflicts is improved at the enterprise.

Keywords: conflict, semantics concepts and approaches to the solution, typology, the causes of conflict.

Беззаперечним фактом є те, що основою будь-якої організації є люди (колектив), і без них функціонування організації неможливо. На сучасних підприємствах люди стикаються з безліччю проблем, необхідністю задоволення потреб, рішення та задоволення яких найчастіше приводить до виникнення конфліктних ситуацій різної форми і тяжкості.

Проблема ідентифікації і вирішення конфліктів на сучасних підприємствах України є дуже актуальною, оскільки вони мають місце практично на кожному з них. Кожен керівник стикається з необхідністю вирішення виникаючих на підприємстві конфліктів,

оскільки їх наслідки можуть бути руйнівними. Негативний вплив досліджуваного явища відбивається в першу чергу на психологічному стані конфліктуючих сторін, а порушення в стані здоров'я персоналу відбивається на фінансовому результаті діяльності підприємства. Тобто конфлікт – це одна з найважливіших форм взаємодії працівників на підприємстві, вивченню якої потрібно приділяти належну увагу.

В житті не буває безконфліктних організацій: важливо, щоб конфлікт не був руйнівним, тому його потрібно підтримувати на оптимальному рівні, на якому конфлікт позитивно впливає на ефективність